

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

HET ZIT ER BESLIST IN

Een paar maanden geleden hebben wij op deze plaats aandacht gevraagd voor de merkwaardige cijfers, dat een NIPO-onderzoek op een zondag in oktober had opgeleverd. Misschien herinnert men zich nog wel, dat hierbij werd nagegaan, hoe groot het percentage luisteraars was, dat verschillende uitzendingen beluisterde en dat daarbij de rubriek „Geestelijk Leven” heel goed uit de bus kwam. Niet minder dan 4 % had naar deze uitzending geluisterd en dat betekende in cijfers dan een dikke 250.000.

Wie dus beweerde, dat die humanistische uitzending alleen voor het, relatief, kleine groepje aangesloten leden van het Humanistisch Verbond van belang was, werd op deze wijze duidelijk van zijn ongelijk overtuigd. Voor ons was dit niets nieuws, we wisten allang, dat grote groepen op dit kwartiertje prijs stelden. In al die jaren, dat deze uitzendingen via de V.A.R.A.-microfoon de aether ingingen, hebben we daar vele bewijzen van ontvangen. Met de maandelijkse AVRO-uitzendingen, ging het niet anders.

Daaraan heeft de humanistische beweging dan ook voor een deel het recht ontleend om met klem te protesteren tegen de achteruitstelling, die in het ontwerp-omroepbestel dreigt. Het gaat niet alleen om het feit, dat men, voor de zoveelste keer de georganiseerde buitenkerkelijken als tweede-rangs burgers meent te kunnen behandelen. Het gaat er ook om, dat enige honderdduizenden, voor wie een bepaalde uitzending in hun leven iets is gaan betekenen, de kans lopen daarvan in het vervolg verstoken te blijven.

De oprichting van de Humanistische Luisterkring was dan ook niet een zaak, die alleen maar de aanhangers en leden van de humanistische beweging aanging, maar voor alles een mogelijkheid en noodzakelijkheid om die luisteraars, in de gelegenheid te stellen zich bij het protest aan te sluiten. Daaraan hebben zij in grote getale gevolg gegeven. Natuurlijk, niet iedereen, die wel eens naar de humanistische uitzendingen luistert, heeft zich aangemeld en is als lid toegetreden. Maar het zijn er toch al bijna 25.000, of, om het cijfer van eind februari te noemen, 24.250.

Genoeg is dat bij lange na nog niet, omdat in deze wereld de macht van het getal, ook bij geestelijke zaken, geteld wordt. Onverminderd gaat daarom onze actie tot uitbreiding van de Humanistische Luisterkring door, ook al, omdat niets er op wijst, dat er in de kringen van de regering een wijziging van het standpunt op handen is. Al heerst er de laatste maanden een grote stilte rondom het ontwerp, toch valt uit een enkele uitlating, o.a. van staatssecretaris Scholten wel af te leiden, dat we nog niet op een herziening kunnen rekenen.

Over enkele weken zal het een jaar geleden zijn, dat we met onze protestbeweging begonnen. Het zou niet onaardig zijn, als we dat eerste jaar met een rond getal, zeg 25.000 konden afsluiten. Dat zit er beslist in, maar het zal er ook een beetje van afhangen of onze leden daarbij een handje helpen. Kijkt u nog eens om u heen, u hebt zeker nog iemand in de buurt die in aanmerking komt.

lezingen voor de radio

20 maart	VARA	9.45 uur	Prof. dr. G. Stuiveling: Uit humanistisch oogpunt.
27 maart	VARA	9.45 uur	Prof. J. P. Mazure: Een student over ingenieurs en religie.
3 april	VARA	9.45 uur	Dr. H. W. van Tricht: „De heilige richting”.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE MENS ALS WETENSCHAPSMAN

In deze serie lezingen zou ik vanmiddag met u willen spreken over de *maatschappelijke verantwoordelijkheid* van de wetenschapsman. Een wetenschappelijke onderzoeker is natuurlijk in de eerste plaats mens als ieder ander en zoals iedereen gevoelt hij zekere persoonlijke verantwoordelijkheden ten opzichte van zijn gezin (bv. voor de opvoeding van zijn kinderen), en ten opzichte van grotere gemeenschappen waartoe hij behoort. Hetzelfde geldt ten aanzien van zijn verantwoordelijkheid voor het werk dat hij doet, voor de wijze waarop hij zijn taak uitvoert. In zijn dagelijkse omgang met zijn medemens onderscheidt hij zich niet of nauwelijks van ieder ander. Onder de wetenschapsmensen vindt men, evengoed als onder welke categorie ook, zorgvuldige naast onverantwoordelijke autobestuurders, men vindt er mensen die hun gedragingen steeds scrupuleus overwegen en anderen die luchthartig langs de dingen heenlopen. Maar naast deze verantwoordelijkheden die ze met alle andere mensen gemeen hebben, gevoelen vele wetenschappelijke onderzoekers, zij het veelal op een enigszins vage manier, nog een voor hen typische maatschappelijke verantwoordelijkheid, die betrekking heeft op de rol die de wetenschap of in 't bijzonder hun wetenschap in de maatschappij speelt, op de manier waarop de wetenschappelijke activiteit tot ontplooiing komt, de resultaten ervan in de maatschappij doordringen en worden toegepast. En over dié maatschappelijke verantwoordelijkheid wil ik het hebben.

Nu zijn er uiteraard allerlei verschillende categorieën van wetenschappelijke werkers, elk met hun eigen problematiek betreffende maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een medicus denkt hierbij in eerste instantie aan heel andere dingen dan een beoefenaar der klassieke talen of een econoom. Ik ben een fysicus, een natuurkundige, en het ligt voor de hand (ik zou trouwens niet anders kunnen), dat ik mij vanmiddag uitsluitend zal bezighouden met de maatschappelijke verantwoordelijkheid zoals een fysicus die ziet. Ik zeg opzettelijk een fysicus en niet de fysicus, want er zijn vakgenoten, die over deze zaken heel anders oordelen. Mijn mening is echter niet alleen maar persoonlijk, want ik weet ook dat er talrijke collega's in binnen- en buitenland zijn die er analoge meningen op na houden. Hetzelfde geldt tot op zekere hoogte voor andere beoefenaren der natuurwetenschappen, zoals scheikundigen, biologen etc. In het Engels worden deze allen aangeduid met het woord *scientists*. Dit thans onder beoefenaren der natuurwetenschappen vrij algemene besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid is van betrekkelijk zeer recente datum. Het dateert eigenlijk eerst uit de tijd van en na de laatste wereldoorlog. Toen werd het een ieder duidelijk welk een enorme, ja doorslaggevende betekenis de toepassing der

natuurwetenschappen in de maatschappij heeft gekregen. De ontplofing van de beide atoombomben boven Japanse steden in de zomer van 1945 heeft overal ter wereld een geweldige indruk gemaakt, maar wel bovenal bij de fysici. Hun wetenschappelijke vondsten hadden tenslotte de productie van atoombomben mogelijk gemaakt. Eerst toen werden velen zich van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid bewust. In vele landen ontstonden verenigingen van wetenschappelijke onderzoekers, waar men dit soort problemen ging onderzoeken en onderling bespreken.

Zo werd in Nederland in 1946 opgericht het Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers, het V.W.O., wier maandblad „Wetenschap en Samenleving” aandacht wijdt aan allerlei zaken die het verband tussen wetenschap en maatschappij betreffen. In de Verenigde Staten is er de „Federation of Atomic Scientists” met haar voortreffelijk tijdschrift „Bulletin of Atomic Scientists”. Het zal u niet verwonderen dat vooral de problemen die betrekking hebben op de militaire toepassingen van wetenschappelijke vondsten hier in 't middelpunt der belangstelling staan. De vraag, wat men moet doen om de kans op uitbreken van een nieuwe grote oorlog zo klein mogelijk te maken, is inderdaad voor de hele mensheid van alles overheersend belang.

Juist hier komt naar mijn mening de wetenschappelijke verantwoordelijkheid van de wetenschappelijke onderzoeker op de meest pregnante wijze tot uiting. Ik zal straks uitvoeriger op deze kwestie terugkomen, maar eerst wil ik nog in 't kort iets anders bespreken.

Het snel toegenomen belang van de toepassing van natuurwetenschappen en techniek in de maatschappij is natuurlijk een gevolg van de snelle groei van die wetenschappen. Vroeger (en dit gold nog tot in de 2de helft van de vorige eeuw) was de fysicus bv. veelal een liefhebber, die in betrekkelijk isolement zijn onderzoekingen deed. Echte laboratoria werden met weinig uitzonderingen voor 't eerst in het laatste kwart der 19de eeuw gebouwd. In ons land deed de grote Kamerlingh Onnes zijn experimenten, waarover hij in 1879 promoveerde, zo goed en zo kwaad als het ging in één der kelders van het Groningse Academiegebouw. De enorme groei van het onderzoek dateert eerst van de laatste decennia. De omvang van het onderzoek, het aantal onderzoekers, het aantal publicaties verdubbelen de laatste tijd in ongeveer 7 à 8 jaren, dwz. dat het in 20 jaar met een factor 6 à 8 toeneemt. De benodigde apparatuur wordt steeds groter en kostbaarder. Omdat dit soms de financiële mogelijkheden in één land te boven gaat, hebben een 12-tal West-Europese landen in Genève gezamenlijk een groot laboratorium gebouwd voor het onderzoek van atomaire deeltjes (ik vestig er wel de aan-

dacht op dat dit fundamenteel onderzoek betreft, niet gericht op militaire of andere toepassingen). Zoals u in de kranten hebt kunnen lezen is enkele maanden geleden in november 1959 een grote machine, een zg. protonsynchrotron, in Genève gereedgemaakt, dat een diameter heeft van 200 m en dat verscheidene tientallen miljoenen gulden heeft gekost.

Deze snelle groei van het natuurwetenschappelijk onderzoek brengt een aantal gevaren met zich mee. Het is nu reeds uiterst moeilijk geworden aan een ontwikkelde leek uit te leggen waarop het wetenschappelijk onderzoek eigenlijk gericht is, wat er bv. in de laboratoria in Genève eigenlijk onderzocht wordt en wat de betekenis is van de recente ontdekkingen. Er is langzamerhand een kloof ontstaan tussen de inzichten waartoe het wetenschappelijk onderzoek geleid heeft en het begrip dat het grote publiek (en ook het ontwikkelde deel ervan) daarvoor opbrengt. Een gevolg (en ook gedeeltelijk een oorzaak) van deze kloof is dat de kranten slechts zeer weinig wetenschappelijk nieuws brengen en zelden (populair) wetenschappelijke artikelen publiceren. Terwijl vele kranten ruime aandacht wijden aan letterkundige en andere artistieke gebeurtenissen, terwijl boeken, tentoonstellingen, concerten e.d. uitvoerig worden besproken, komt de natuurwetenschap er hoge uitzonderingen daargelaten slechts bekaaid af. Staat er al eens een wetenschappelijk berichtje in de krant dan bevat het meestal één of meer ernstige fouten. Allerlei wetenschappelijke en technische toepassingen worden in de maatschappij dagelijks gebruikt maar ze blijven onbegrepen. Technische wonderen als radio, televisie, aard-satellieten etc. maken het publiek langzamerhand bereid tevens allerlei nonsens als vliegende schotels en aardstralen te slikken. Kortom de wetenschap raakt steeds minder geïntegreerd in het maatschappelijk leven, de onderzoekers dreigen in een zeker isolement te geraken. Ze worden langzamerhand tot een soort magiërs zonder direct contact met de maatschappij waarop ze moeten bouwen, die de gelden benodigd voor het onderzoek moet opbrengen en waaruit de jonge onderzoekers moeten worden gerecruteerd. Het zal u duidelijk zijn dat hier gevaren dreigen zowel voor de maatschappij als voor de wetenschap. Het behoort dunkt mij mede tot de taak van de wetenschapsmensen om het publiek een juiste voorlichting te geven. Dit zou kunnen geschieden via radio en televisie, of door in meerdere of mindere mate populaire lezingen en artikelen. Men zou daarbij zeker niet uitsluitend de nadruk dienen te leggen op technische vindingen met een direct economisch nut, maar evenzeer moeten ingaan op onderwerpen van zuiver fundamentele betekenis. Heeft b.v. de astronomie ons

de laatste tientallen jaren niet een veel dieper inzicht gegeven in de bouw van het heelal, evenzo de natuurkunde omtrent de structuur van de materie en de biologie omtrent de aard van de levensprocessen? Al deze ontwikkelingen kunnen in hoge mate bijdragen tot het vormen van een wetenschappelijk wereldbeeld en voor de onderzoekers ligt hier een belangrijke voorlichtende taak. Nu is het waar dat de belangstelling der meeste onderzoekers primair niet in deze richting wijst. De motieven die de beoefenaren der wetenschap drijven zijn geloof ik ook in deze tijd van teamwork en grote apparaten nog dezelfde als in vroegere tijden met hun meer individuele en huiselijke methoden van onderzoek: het zijn het simpele plezier in het onderzoeken van onbekende verschijnselen, in het leren begrijpen en doorzien van samenhangen, vaak zonder oog voor de mogelijkheid van toepassingen en de wenselijkheid van voorlichting. Toch zien zij die zich van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid bewust geworden zijn de noodzaak van voorlichting wel in. Dit verklaart ook de voortdurende aandacht die het reeds genoemde Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers besteedt aan problemen betreffende onderwijs en popularisering der wetenschap.

Ik wil nu terugkeren tot de reeds aangesneden kwestie van de toepassing van Wetenschappelijke en technische vindingen in de maatschappij. Vooral sinds de laatste oorlog is bij vele mensen het besef doorgedrongen dat de toepassing van wetenschap in de maatschappij grote, ja haast onbegrensde mogelijkheden zowel ten goede als ten kwade biedt. Wat de mogelijkheden ten goede betreft behoeven we maar te denken aan gebieden als gezondheidszorg, communicatiemiddelen, mogelijkheden tot verbreding van kennis en inzicht, betere voeding, betere levensomstandigheden, opheffing van onderontwikkelde volken uit armoede en ellende, kortom vergroting van welvaart. Bij de mogelijkheden ten kwade denkt men natuurlijk in eerste instantie aan de ontwikkeling van atoom- en waterstofbommen, om van evenzeer vernietigende chemische en bacteriologische wapenen maar te zwijgen. Hier dreigen inderdaad voor de gehele mensheid de grootste gevaren en op dit gebied heeft zich gedurende de laatste jaren het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef van vele wetenschappelijke onderzoekers haast geheel geconcentreerd. Wellicht is het vooral de ondraaglijke gedachte te werken aan de ontwikkeling van een wetenschap, waarvan het misbruik fataal dreigt te worden voor de mensheid, die vooral vele fysici zowel in Amerika als in Engeland, in Duitsland zowel als in Nederland er toe heeft gebracht bij herhaling hun waarschuwend stem te laten horen. Nu zou het mij niet verwonderen als som-

zeilen

In het centrum van de zeilsport in Friesland, t.w. Langweer, heeft de B.W.C. een zeilkamp georganiseerd. Van 23 juli tot en met 6 augustus zijn er nog enkele plaatsen vrij. Totaal kosten f 55,— per week, incl. volledig pension en huur van de boten. U kunt er een onvergetelijk mooie vakantie hebben.

Vraag nadere inlichtingen bij het Centraal bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

migen van u hier zouden opmerken: Maar hoe zit dat nu, het zijn toch juist de fysici geweest die zowel de atoom- als de waterstofbommen hebben ontwikkeld? Inderdaad lijkt dit op het eerste gezicht een paradoxale om niet te zeggen dubbelzinnige houding. De situatie is echter niet zo eenvoudig; men moet niet vergeten dat toen de ontdekking van de splijting van de atoomkern in 1939 in Duitsland gedaan werd, men de grote maatschappelijke gevolgen nog niet kon overzien. En zo'n ontdekking gebeurt nu eenmaal, men kan die niet weer ongedaan maken. De ontwikkeling van de bom, een gigantische onderneming, geschiedde tijdens de oorlog in Amerika en werd vooral gestimuleerd door de vrees dat de Duitsers vóór zouden zijn. Het is moeilijk zich nu weer in te denken in de atmosfeer die gedurende de oorlogsjaren heerste. Het was immers Einstein, die toch zijn hele leven overtuigd pacifist was, die tot de eersten behoorde die de regering van de Verenigde Staten op de mogelijkheid van atoombommen wees. Bovendien heeft het verantwoordelijkheidsgevoel niet bij alle mensen dezelfde uitwerking: Er zijn onderzoekers die bewust weigeren aan de ontwikkeling van wapens mee te werken, er zijn anderen die dit even bewust menen niet te mogen nalaten. Ook is bekend dat een groot aantal van de onderzoekers die de bom had helpen ontwikkelen er krachtig tegen geprotesteerd heeft dat hij boven dichtbevolkte steden tot ontploffing werd gebracht.

Hoe het ook zij, intussen zijn steeds krachtiger wapens ontwikkeld. (U weet dat de waterstofbom een 1000 x zo grote explosieve kracht heeft als de bom van Hiroshima, één enkele H bom boven Nederland tot ontploffing gebracht zou miljoenen slachtoffers kunnen maken.) Beide grote partijen hebben nu reeds de middelen om elkaar vol-

ledig te vernietigen. Wanneer van de kant van wetenschappelijke onderzoekers geweten wordt op de enorme risico's die een zich steeds toespitsende bewapeningswedloop meebrengt, wordt hen vaak verweten dat ze zich met iets bemoeien waarvan ze geen verstand hebben. In een Nederlands tijdschrift schreef een politicus zelfs dat de fysici zich er maar liever op moesten concentreren nog betere wapens te produceren. U zult wel begrijpen dat ik dat advies niet wens op te volgen. Nog afgezien van het feit dat in een democratische samenleving een ieder zijn weloverwogen mening naar voren mag brengen, moet men bedenken dat de fysici wel het langst met deze problemen geconfronteerd zijn geweest en dat zij door hun speciale kennis over een aantal feitelijke gegevens beschikken, die nog altijd niet tot alle autoriteiten zijn doorgedrongen.

Ik houd me dan liever aan het woord van Albert Schweitzer die vorig jaar toen hij in ons land was op de vraag wat men zou moeten doen om een nieuwe oorlog te voorkomen laconiek antwoordde: Das Maul öffnen. Inderdaad voelen vele wetenschapsmensen zich door hun verantwoordelijkheidsgevoel gedreven om bij herhaling hun waarschuwend stem te laten horen, zoals een arts zich verplicht kan gevoelen om zijn patient met nadruk op zijn ongezonde leefwijze attent te maken. De enige kans om een catastrofe te vermijden zien zij in de weg terug, d.w.z. om met grote ernst te streven naar een geleidelijke gecontroleerde ontwapening. Graag had ik u nog iets willen vertellen over de positieve gedachten die b.v. de z.g. Pugwash-beweging, dit is een kort geleden gevormde groep van onderzoekers uit vrijwel alle landen ter wereld, op dit punt ontwikkeld heeft, maar dit zou een afzonderlijke lezing vereisen.

B. R. A. NIJBOER.

wilt u ruilen?

De buitenwerkcommissie heeft het plan om woningruil in Nederland gedurende de vakantie te bevorderen.

Indien u in principe hier iets voor voelt, verzoeken wij u ons dit op te geven en ons de volgende gegevens te verstrekken.

A. *Wat u te bieden heeft.*

1. Grootte der woning met aantal slaapplekken.
2. Korte omschrijving der omgeving.
3. De periode.

B. *Wat u wenst.*

1. Aantal slaapplekken en grootte van de woning.
2. Welke omgeving.
3. Bijzondere wensen.

C. Naam, adres, woonplaats, beroep, telefoonnr.

Wij maken lijsten op, waarin bovengenoemde gegevens zijn verwerkt. Deze lijsten worden aan de deelnemers rondgezonden. Daarna kunt u zelf contact opnemen met de op meergenoemde lijsten voorkomende personen.

Gelijktijdig met uw aanmelding dient u f 2,50 voor administratiekosten over te schrijven op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond met omschrijving „Woningruil”.

HUMANISME ALS LEVENSOVERTUIGING

Als uitgangspunt voor deze toespraak zou ik willen nemen een uitspraak die ik eens op een door het Humanistisch Verbond uitgegeven scheurkalender heb aangetroffen, namelijk deze: „Leven is kiezen. Toen wij geboren werden was er voor ons gekozen. Sindsdien hebben wij geen enkele vordering gemaakt zonder een bewuste of onbewuste keuze te doen”.

Zo is het ook met onze levensovertuiging. Ieder mens heeft een gedragslijn, die zijn denken, doen en laten bepaalt en dit feit blijft bestaan ook al geeft hij of zij aan deze gedragslijn geen naam. Men kan van gedragslijn veranderen, maar men kan aan een keuze niet ontkomen. Zij die zeggen niet te willen kiezen, kiezen ook, namelijk voor de levenshouding die voor hen het meest voor de hand ligt.

Er zijn natuurlijk in het leven momenten dat er, wat betreft de levensovertuiging, die de gedragslijn bepaalt, een duidelijke keuze gedaan wordt. Bijvoorbeeld als de jonge man of het meisje, na de catechisatie te hebben gevolgd, zich laten aannemen. Ik geloof beslist dat praktisch al deze jonge mensen de bevestiging tot lidmaat van een kerk als een bewuste keuze ervaren en zich de ernst ervan bewust zijn. Ik neem opzettelijk het voorbeeld van het aannemen of bevestigen omdat de doop meestal geschiedt op een tijdstip dat er door de ouders gekozen wordt. En als ik het over de levensovertuiging heb, dan spreek ik uiteraard over de mensen die zelf, zij het de een meer en de ander minder zelfstandig, tot een beslissing zijn gekomen.

Ik laat in het midden in hoeverre die keuze door traditie of door een zekere dwang beïnvloed wordt, maar een keuze is het.

Hetzelfde geldt voor de jongelui uit een niet-kerkelijk gezin.

Ook zij kiezen, ook zij worden beïnvloed door traditie, opvoeding en ouders. Zich niet laten aannemen is dus evenzeer een keuze als zich wel laten aannemen. Niet naar de kerk gaan evenzeer een keuze als wel gaan. Men ontkomt dus niet aan een keuze. Wel naar de kerk gaan of niet, wel lid van het Humanistisch Verbond of niet, of geen van beide, in alle gevallen wordt een keuze gedaan ten aanzien van de gedragslijn die men in het leven meent te moeten volgen en de wijze waarop men zijn plaats in het leven meent te moeten innemen.

Nu is het Humanisme, zoals het belichaamd wordt in het Humanistisch Verbond, als levensovertuiging veel onbekender dan bijvoorbeeld het katholicisme en het protestantisme. Dit heeft tot gevolg, dat er heel veel mensen zijn die, wat hun levensovertuiging betreft, eigenlijk wel behoren tot de groep die verenigd is in het Humanistisch Verbond maar zich, om welke reden dan ook, niet bij dit Verbond hebben aangesloten. In vele gevallen zal de oorzaak daarvan, behalve in onbekendheid met het Humanisme als levensovertuiging, ook te vinden zijn in misverstand. Onbekendheid

werkt trouwens misverstand in de hand.

Men praat vaak het gemakkelijkst over dingen waar men geen verstand van heeft en minder gemakkelijk naarmate men zich van de moeilijkheid van een onderwerp meer bewust is. Zo heb ik in een debat eens een opmerking gehoord, die ik nooit zal vergeten.

Eén van de sprekers zei namelijk over iemand, die vóór hem het woord gevoerd had: „dat de geachte spreker blijkbaar niet gehinderd werd door de kennis van het onderwerp en er dientengevolge vrijelijk over kon praten”.

Wel, geachte lezers, als men dan toch moet kiezen, dan heeft het ook om die reden zijn nut om kennis van het onderwerp te verkrijgen en om te proberen misverstanden uit de weg te ruimen.

Eén van de misverstanden betreffende het moderne Humanisme is dat het uitsluitend geschikt zou zijn voor intellectuelen, voor knappe koppen, wijsgerige denkers en dergelijke. Daarbij komt dan nog de gedachte, dat men de intellectuelen alleen vindt onder de lieden met de doctorstitel of minstens toch onder de mensen met een H.B.S.-of Gymnasiumopvoeding.

Wat dit laatste deel van het misverstand betreft zou ik willen zeggen, dat een dubbeltje wel een geldstuk is, maar niet ieder geldstuk een dubbeltje. Of met andere woorden, dat een intellectueel wel een afgestudeerd student kan zijn, maar dat niet iedere afgestudeerde student een intellectueel is.

Maar dit woordenspel terzijde latende wil ik erop wijzen, dat het Humanisme zeer bepaald niet alleen voor intellectuelen betekenis en inhoud heeft.

Het bedoelde misverstand komt in de wereld omdat men bijvoorbeeld een moeilijk te begrijpen boekje of een wijsgerig artikel gelezen heeft, of een spreker een heleboel moeilijke woorden heeft horen gebruiken en dan prompt bang wordt. Maar, zoals iedere levensovertuiging, heeft het moderne Humanisme, naast wijsgerige grondslagen, ook een geheel andere kant namelijk een levende inhoud van liefde, gemeenschapszin, opofferingsgezindheid enzovoorts. Laat ik, om een vergelijking te maken, U nu eens de vraag stellen of U denkt, dat iedere protestant de theologische kennis van zijn predikant de zijne kan noemen. Dan antwoordt U toch, dat zo'n dominee daarvoor jarenlang gestudeerd heeft en dat men die kennis van de gewone burgerman niet verwachten mag. Wel, zo is het ook met de wijsgerige beschouwingen over het moderne Humanisme. Laat ik U dit zeggen: alles wat eigen is aan iedere levensbeschouwing of, nauwkeuriger uitgedrukt, alles wat eigen behoort te zijn aan iedere volwaardige levensovertuiging, is ook eigen aan het moderne Humanisme. Fundamentele eisen van een volwaardige levensbeschouwing zijn het zoeken naar waarheid; een poging om antwoord te geven op de vraag: wat is goed en wat is kwaad

en het bepalen van de positie ten aanzien van de vragen over leven en dood en over oorsprong en wezen van de mens.

En dan gaat het er niet om of die vragen beantwoord worden; het gaat er om dat men zich van het bestaan van die wezenlijke vragen rekenschap geeft en naar het antwoord zoekt. Het antwoord op deze vragen houdt de mensheid voortdurend bezig; houdt ieder mens op zijn eigen wijze, bewust of onbewust, bezig. U kunt er niet aan ontkomen. Maar dat wil niet zeggen, dat U nu beslist onmiddellijk wijsbegeerte moet gaan studeren omdat U anders geen volwaardig lid van de samenleving kunt zijn.

Nee, ieder op zijn wijze, ieder van ons in de dagelijkse praktijk van het leven, heeft met deze vragen te maken en beantwoordt ze op zijn eigen wijze, zo goed mogelijk.

In het begin schreef ik over de onontkoombaarheid van de keuze. Ieder ogenblik staat ieder van ons voor een beslissing van meer of minder belang. Soms voor een beslissing waarbij we niet eens behoeven na te denken, omdat wij hem vanuit onze levensovertuiging, vanuit onze opvattingen, zonder meer nemen. Maar een beslissing is het en wat is een beslissing anders dan een keuze? De beslissing of U een kind, dat stout geweest is een klap om de oren zal geven of niet is een keuze. En dan gaat U niet even bij Uzelf na wat de geleerden geschreven hebben over de psychologie van het kind en over de invloed van lijfstraffen. U kiest. Maar U kiest niet zo maar, want Uw keuze wordt bepaald door Uw opvattingen en door Uw temperament, maar Uw temperament is ten slotte deel van Uw persoonlijkheid. U kiest meteen of na kort nadenken, maar in beide gevallen wilt U een verantwoorde keuze doen. En als U later spijt hebt van Uw beslissing dan neemt U zich voor een volgende keer anders te kiezen. Met andere woorden, U legt steeds weer rekenschap af tegenover U zelf. Dat rekenschap afleggen is een onderdeel van Uw levensovertuiging. Met intellectualisme heeft dat niets te maken.

Nu kan ik de voorbeelden wel ingewikkelder maken, maar waarom zou ik?

Mijn bedoeling is slechts om met dit eenvoudige voorbeeld erop te wijzen, dat het moderne Humanisme, als levensovertuiging, als gedragslijn, dezelfde richting gevende kracht heeft als iedere andere levensovertuiging. Ook het moderne Humanisme vraagt de mens om rekenschap af te leggen. Rekenschap tegenover zich zelf.

Het is dus mijns inziens eenvoudig niet waar, dat het moderne Humanisme als levensovertuiging alleen bestemd zou zijn voor intellectuelen. Nee, het is evenzeer bestemd voor de man en de vrouw, die nog nooit een studieboek heeft aangeraakt en die als mens in de samenleving toch ook zijn of haar eigen plaats en zijn of haar eigen verantwoordelijkheid heeft. Want laat daarover geen misverstand bestaan, ieder mens, zwart, blank of bruin, geschoold of niet geschoold, heeft zijn eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van zijn medemensen en ook ten opzichte van het leven zelf.

Het leven, dat een mysterie blijft al probeert men ook nog zo intens om het te verklaren. Maar iedere verklaring is onvoldoende en lost het mysterie niet op. Hoog-

stens kan men er een ander mysterie voor in de plaats stellen en zich dan verbeelden het raadsel wel te hebben opgelost.

Natuurlijk is er een voortdurend streven om het raadsel van leven en zijn op te lossen. Maar even natuurlijk ligt er achter ieder antwoord weer een nieuwe vraag. Als verklaringsmiddel staat, naar mijn oordeel, het moderne Humanisme beslist niet achter bij welke andere levensovertuiging dan ook. Een ander misverstand ten aanzien van het moderne Humanisme is het verwijt, dat het teveel uit gaat van de rede, waarbij men dan nog veronderstelt, dat deze rede, het gevoel onderdrukt.

Men veronderstelt ook wel, dat de rede geen begrip heeft voor het mysterie. Ook hier is sprake van een misvatting. Men ziet over het hoofd, dat juist de rede ons het mysterie laat zien en dat één van de uitgangspunten van het Humanisme juist is het zich verbonden voelen met het heelal, met de kosmos en het erkennen dat de mens deel heeft aan kosmische verbanden.

Dat het moderne Humanisme de voortdurende bereidheid eist om zich in denken en doen redelijk te verantwoorden gaat samen met de erkenning dat aan deze, aan de mens opgelegde, verantwoordelijkheid niet willekeurig, als het ware naar eigen gading en lusten, inhoud en effect gegeven kan worden. Met andere woorden gezegd is het dus niet zo, dat de humanistische levensovertuiging ertoe leidt, dat men datgene, dat men als kwaad ervaart, goed kan gaan noemen door een redenering of dat men waarheid en leugen naar willekeur stuivertje kan laten wisselen. Ook al staan de geboden en verboden voor de humanist niet geschreven, dat betekent bepaald niet dat ze er voor de humanist niet zijn. Evenmin als het feit, dat deze geboden en verboden in andere levensovertuigingen wel geschreven staan betekent dat ze worden opgevolgd. En waarom? Omdat de mens mens is en omdat niets menselijks hem vreemd is.

Maar wel is het aan de andere kant zo, dat het Humanisme, ondanks alles gelooft in de menselijke mogelijkheden en er niet van uit gaat, dat de mens van nature geneigd is tot alle kwaad en niet in staat tot *enig* goed.

Het moderne Humanisme gaat uit van geloof en vertrouwen in de mogelijkheden, die de mens eigen zijn. Het roept hem op zo goed mogelijk te kiezen, zowel bij de kleine problemen van het leven als bij de grotere. Door het Humanistisch Verbond heeft het Moderne Humanisme, als levensovertuiging, gestalte gekregen en kreeg de humanist een geestelijk tehuis. Dat geestelijk tehuis bestaat thans internationaal, landelijk en plaatselijk in de gemeenschappen, die de kernen zijn van bezinning en contact.

In het geestelijk leven heeft het Humanisme zijn plaats altijd gehad, maar het moderne Humanisme kampt nog herhaaldelijk met gebrek aan begrip van zijn waarde als levensovertuiging en ook met gebrek aan begrip van de waarde van de praktische arbeid die uit deze levensovertuiging voortvloeit.

Onbekend maakt onbemind; het zal mij een genoegen zijn de vragen te beantwoorden van degenen, die zich aan de ban van deze zeggwijze willen onttrekken.

J. BIJLEVELD.